

6. Visser, G. J. M., 1966. Geschiedenis en tegenwoordige toestand van de Moksloot op Texel, speciaal met betrekking tot zijn molluskenfauna. Correspondentieblad Nederlandse Malacologische Ver. no. 120 p. 1260-1267.
7. Visser, G. J. M. 1968. Muizenissen om het Muizeoortje. De Levende Natuur 71, p. 116-118.

Zwijnen en mensen

F. W. RAPPARD.

Het gaat niet, zoals men wellicht zou kunnen denken bij het lezen van de titel, over het vuil dat mensen in bossen, parken en natuurterreinen wel eens achterlaten. Dit soort vergelijking van zwijn en mens gaat trouwens niet op, omdat het Wilde zwijn op bossen een gezondmakende invloed uit kan oefenen, hetgeen van de mens en zijn afval niet altijd met evenveel recht gezegd kan worden.

Het gaat om waarnemingen van verhoudingen van mens en in wilde of halfwilde staat levende dieren op terreinen, die voor het leven van wilde dieren zijn ingericht en voor het bezoek van mensen aan die dieren.

De aanleiding tot het ophalen van deze aantekeningen zijn persberichten van augustus 1968, waarin wordt vermeld, dat in het nationale park „de Hoge Veluwe” wandelaars werden verwond door Wilde zwijnen, die hiermee het voorbeeld zouden volgen van soortgenoten in de „Onzalige Bossen” bij Rheden. Het is daarom wellicht interessant iets te vernemen over contacten van het wild en de belangstellende mens of omgekeerd, op een min of meer vergelijkbaar terrein in het buitenland en hoe men er daar over denkt.

In de herfst van 1967 werd ik hiertoe in de gelegenheid gesteld, toen verschillende natuurterreinen in de landen Wenen en Neder-Oostenrijk bezocht konden worden. Een der grootste, in landschappelijk opzicht zeer afwisselende en drukbezochte gebieden, waar

men ontmoetingen van mensen met wild kan observeren is de „Lainzer Tiergarten”. Met de tram kan de „Tiergarten” vanuit het centrum van Wenen in één tot drie kwartier makkelijk worden bereikt. Heel veel dank ben ik voor gegevens verschuldigd aan Dr. Herbert Tomiczek, inspecteur van het Boswezen van het Land en de Stad Wenen, die met zijn houtvesters en andere medewerkers meer dan 30.000 hectaren natuurterreinen en parken beheert, welke van vitaal belang zijn voor de 1,2 miljoen inwoners van Wenen. De „Lainzer Tiergarten” is van deze terreinen slechts een klein onderdeel. Eerst iets meer over de „Tiergarten” alvorens nader in te gaan over contacten daar van mensen met het Europese Wilde zwijn. In de eerste plaats kan men het begrip „Tiergarten” beter niet vertalen met het Nederlandse woord „dierentuin”. „Wildtuin” of „wild-

Fig. 1. *Teruggekweekte Oeros.*

Fig. 2. *Wild zwijn in een der vele wildweiden.*

park" zijn wellicht beter te gebruiken woorden. Het karakter en de grootte (2300 hectaren) van het gebied en de wijze van beheer maken het vergelijkbaar met Nederlandse terreinen als „de Hoge Veluwe" en het „Deelerwoud". Het is een heuvelachtig parkgebied, 200 tot 514 meter boven zeehoogte gelegen, een uitloper van het beroemde Wiener Wald, waar onder andere uitgestrekte aaneengesloten loofhoutbossen en verder 300 hectaren wildweide en speel- en ligweiden voorkomen, de laatste toegankelijk voor het publiek, dat overigens op wegen en paden moet blijven. De ruim 22½ kilometer lange muur om het park kwam in 1781, bijna twee eeuwen geleden, gereed. Er zijn vijf toegangspoorten. Een parkeerterrein bevindt zich bij een der poorten. Verdere voorzieningen zijn onder andere 24 kilometer vrachtautowegen voor het houtbedrijf, 72 kilometer wandelwegen, waarvan 28 kilometer verhard, bebording, wegwijzers, interne wildrasters, onder andere om het Wilde zwijn te scheiden van de in het wild levende Reeën (deze diersoorten verdragen elkaar niet in eenzelfde min of meer besloten ruimte), een eenvoudige houten betuining om 60 hectaren weiland en bos voor grotere soorten als de door Dr. Heck te Mün-

chen teruggekweekte Oeros en Wild paard (Tarpan), natuurpad, een complex kantoren en woningen voor het personeel, twee grotere wildtorens voor het bezoekende publiek en vele kleinere voor het jachtbedrijf (nodige regulering van de aantallen grotere diersoorten). Twee herbergen in het terrein, op 1 à 2 uur wandelen van elkaar gelegen, zijn er om de inwendige mens te versterken. Op een zonnige weekeinddag telde ik 750 tot 800 personen op zo'n concentratiepunt. Het totale aantal betalende bezoekers per seizoen is 90.000. Het gebied werd een halve eeuw geleden eerst één dag, later twee dagen van zonsopgang tot zonsondergang voor het publiek opengesteld. De gemiddelde leeftijd van bomen in alle bossen was toen 120 tot 200 jaar. Thans is het park vijf dagen per week open, waaronder zon- en feestdagen. Vanaf 1 november tot Pasen wordt het park gesloten in verband met de bosexploitatie en het afschot van wild. De concentraties van het wild bij winterse voederplaatsen, wanneer sneeuw er een meter hoog ligt, zouden bij bezoek door publiek te zeer worden verstoord, ook doordat het wild bij een zwaar sneeuwdek soms niet uit de voeten kan en van het publiek dus te veel te lijden zou krijgen.

Volgens inzichten van autoriteiten van het Land en de Stad Wenen is dit wel de uiterste grens, waartoe men bij de openstelling voor het publiek kan gaan, zonder oude overeenkomsten uit de 18e eeuw te schenden en zonder ook de huidige doelstelling van het beheer van het terrein als openbaar wildpark en de moderne wetgeving geweld aan te doen. Het beheer als wildtuin als onderdeel van het Keizerlijk Jachtrevier was in de 18e eeuw reeds dwingend voorgeschreven.

De „Lainzer Tiergarten" is in 1941 door het Land Wenen officieel tot natuurbeschermingsgebied verklaard. Alleenstaande oude

vermolmden bomen met hun holten laat men staan, voorzover dit mogelijk is in verband met de veiligheid van de wandelaar. Dit met het oog op de bescherming van kleine roofdieren, waarop niet wordt gejaagd, en nestgelegenheid voor holenbroeders. Gestreefd wordt naar een omloop voor het bos van 120 jaar, al zouden sommige bosbouwkundigen voor het behoud van de vitaliteit van bomen en bos liever 80 jaar in de beheersplannen willen voorschrijven. In een bosgebied van 60 hectaren, waar 300- tot 400-jarige eiken en beuken voorkomen en dat als strikt natuurreservaat wordt behandeld (het publiek wordt er door de wegen en paden omheen geleid), laat men de natuur zijn gang gaan. Vele door recente stormen omgewaaide bomen waren daar dan ook niet geruimd. De niet bemeste, vaak bloemrijke weiden voor het wild worden tenminste eens in de drie jaar machinaal gemaaid; op gemaaide weiden komt het wild het liefst. De hertenstand wordt op 80 stuks gehouden, Edelherten komen over het gehele gebied voor. In de tweede wereldoorlog werd de er oorspronkelijk voorkomende populatie uitgeroeid en nadien vervangen door dieren uit de Karpathen. Beter verging het toen de Moeflons, ingevoerd in de 18e eeuw en

Fig. 3. *Reactie van zeug met oudere biggen op een bewegende zak met voer.*

nog van oorspronkelijk karakter. De voorjaarsstand is 250 stuks, het afschot 180 per jaar. De ree wordt op 80 stuks gehouden, het Damhart op 150. De Wilde zwijnen (fig. 2) worden in hun deel van het park (ongev. de helft van de oppervlakte) op 300 stuks in het voorjaar gesteld, de stand is sinds 400 jaar minstens autochtoon; bloedverversing vond nooit plaats. In 1967 werden 600 stuks van dit wild geoogst. Een dergelijk afschot bevordert de zo nodige afstand tussen mens en Wild zwijn, welke afstand in de loop van het bezoekersseizoen door degenen, die zich niet houden aan de duidelijke en herhaalde verzoeken om het wild niet te voederen weer wordt teniet gedaan. Er zijn namelijk altijd bezoekers van het wildpark die zich aan dit soort aanwijzingen en verboden helaas niet houden (fig. 3 en 4). Jaarlijks gaan er een dozijn mensen naar poliklinieken of ziekenhuizen ter verzorging van door zwijnebeten opgelopen verwondingen. Het overgrote deel van de wonden wordt opgelopen door degenen die de bij de vijf toegangspoorten en elders geplaatste aanwijzingen niet opvolgden. Een enkel ongeluk komt voor, wanneer het publiek wegen en paden verlaat en een zeug met jonge biggen ontmoet. De paden mogen niet worden verlaten; overigens is het betreden van het wildpark uitdrukkelijk op eigen risico. Bij de huidige wijze van beheer en behandeling van het wild gaan Wilde zwijnen er direct van door, wanneer men bijvoorbeeld even in de handen klapt, zoals ik een oude dame bij een te opdringerig dier zag doen. Overigens lopen deze dieren alleen die wandelaars tegemoet, welke opvallend met een tas of papieren zak rondzwaaien; die reactie zag ik bij het Wilde zwijn al op 20 tot 30 meter afstand van wandelaars.

Aan de gewoon voortstappende mens of zich onopvallend gedragende wandelaar

Fig. 4. *Wild zwijn bij voeding. Een gevaarlijke situatie voor de mensenmoeder en haar kinderen.*

schenkt het wild niet de minste aandacht. De grote, slag tanden dragende evers zijn schuw, men krijgt deze ervaren mannelijke dieren op een gewone wandeling niet of nauwelijks te zien, ook niet bij clandestiene voedingen. Het verblijf van een uur of wat op een van de wildtorens, die het publiek onder dekking van kreupelhout op eigen gelegenheid kan bereiken, laat echter meestal ook de schuwe exemplaren van verschillende wildsoorten in zicht komen. De beheerders van de wildtuin zijn niet van plan, de mogelijkheden voor het publiek met het wild in een natuurlijke omgeving in contact te komen te verminderen. Over het algemeen wordt het genoeg grotere dieren van de Europese fauna, waaronder het

Wild zwijn, in eigen omgeving te kunnen waarnemen, op te hoge prijs gesteld. Dit niettegenstaande jaarlijks terugkerende ongelukken, die onvoorzichtigen aan zich zelve te wijten hebben. Wel heeft men helaas om soortgelijke redenen enige jaren geleden een groep Europese Wisenten moeten wegdoen. Kan een onvoorzichtige bezoeker, die zich binnen de omheining bij de teruggekweekte Oerossen waagt, dit nu wel als wild rund op te vatten dier meestal nog wel ontlopen, bij de Wisent zijn waaghalzen dodelijk verongelukt, niettegenstaande duidelijk voor het publiek aangebrachte waarschuwingen. Men ziet, er komt heel wat bij kijken de Wener het „Schweinerl schau'n" of „zwijntjes kijken" mogelijk te maken. De Stad en het Land Wenen hebben er heel wat voor over, deze vorm van vrijetijdsbesteding voor de inwoners in een prachtige omgeving mogelijk te maken. Tezamen met een 1000 hectaren bos buiten de muren van het park gelegen, dienden dan ook een houtvester, een academicus, zes middelbare medewerkers, waarvan drie jagers/wildwachters, en veertig arbeiders belast te worden, de tijdelijke seizoenkrachten niet medegesteld. En dat is ongeveer het dubbele van die nabij gelegen bos- en weidegebieden verder weg van de stad, waar houtproductie en financiële opbrengsten een hoofddoel van het terreinbeheer vormen.

Litteratuur:

W. G. van der Kloet. Natuurbescherming, recreatie en landschapsverzorging in het land Nieder-Österreich, verslag van een studiereis van 19 tot 26 oktober 1965. Uitgave Staatsbosbeheer, Utrecht.

Voetspoorkaart „Lainzer Tiergarten". Uitgave Stadtforstamt, Wenen 1968.

Waldland Oesterreich. Uitgave Oesterreichische Forstverein, Wenen 1965.

Gustav Wendelberger. Die Natur- und Landschaftsschutzgebiete Oesterreichs, 3e druk. Roneo. Uitgave Oesterreichische Naturschutzbund, Wenen 1966.